

Hattat Divân Şâirleri

Prof. Dr. Halit KARATAY

2. Baskı

Prof. Dr. Halit KARATAY

HATTAT DİVÂN ŞÂİRLERİ

ISBN 978-625-8656-13-8

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2026, PEGEM AKADEMI

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır; indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilmektedir.

2. Baskı: Mart 2026, Ankara

Yayın-Proje: Selcan Durmuş

Dizgi-Grafik Tasarım: Beyza Nur Erdoğan

Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sayfa Basım Sanayi Ticaret Ltd. Şti.

İvedik OSB Matbaacılar Sit. 1514. Cad. No: 23-25

Yenimahalle/ANKARA

Yayıncı Sertifika No: 51818

Matbaa Sertifika No: 77079

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi

Macun Mahallesi 204 Cad. No: 141/33, Yenimahalle/Ankara

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: yayinevi@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

*Merhum hocam
Prof. Dr. Abdulkerim Abdulkadiroğlu ve
babam Mehmet Karatay'a ithaf ediyorum.*

ÖN SÖZ

Büyük bir kültür birikiminin alışverişi içinde işlenen divân şiirinin en önemli özelliklerinden birisi de diğer sanatlarla birbirlerinden ayrı düşünülmecek derecede bağlantı içinde bulunmasıdır. Pek çok şâirimiz, gerek meslek olarak icra eylediği, gerekse işten arta kalan zamanlarını iyi değerlendirmek için uğraşı olarak yapageldiği sanatlar olmuştur. Mûsikî, hat, tezhip, ebrû, sedefkârlık, simkeşlik, bunlardan bazılarıdır.

Osmanlı döneminde hat sanatına ayrı bir değer verildiği ve özellikle medrese eğitiminin geçenlerin sülûs, nesih, rika gibi günün geçer akçesi hüsn-i hattın en az üç değişik çeşidini rahatlıkla yazabildikleri bir gerçek-tir. Hat sanatını ister meslek, isterse hoş bir uğraşı olarak seçmiş olsun-lar; bu sanatla ilgilenen şâirlerimiz arasında hattatların sayısı bir hayli fazladır.

Bilindiği üzere eser müessiri, müessir de yaşadığı, duyduğu ve ilgili olduğu mesleği vesileyle, insanlara manzum veya mensur eserleri aracılığıyla seslenirken mesleğinin izlerini hem eserlerinde hem de sanatlarında görmek mümkündür. Divân şiiri şerhinde esas kabul edilen mazmunlar arasında hat sanatının ve bu sanattan müştak ifadeler hakkında temel bilgiye sahip olunmadan, bu şiirin zenginlikleri içerisinde anlaşılması mümkün değildir. Yapılan bu çalışma ile bütün bu münasebetler ortaya çıkarılmaya çalışıldı. Amaç, XIII. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar Osmanlı coğrafyasında yetişmiş hattat divân şâirlerini tespit etmek, onların hayatları, eserleri ve şiirleri hakkında örnekler vererek, unutulmuş sanatkârları ve eserlerini şiir-hat ilişkisi penceresinden bugüne ve ilgilileri-ne taşımaktır.

Bu çalışmada, divân şiirinde hat ve hat unsurları ile hattat divân şâirlerinin biyografileri değerlendirilerek hat ile divân şiiri kültür zenginliğinin ortaya çıkarılması ve sanatlar arası kültür köprülerinin kurulması sağlanmaya çalışıldı. Ayarınca, hattat divân şâirlerinin hat sanatının hangi çeşitlerini hangi üstad veya üstâdlardan meşk ettiği, tasavvuf-tarikat ilişkileri, meslekleri, yetiştikleri sanat çevreleri ile ortaya koydukları eserleri imkânlar nispetinde, tespit edildi. Türk kültürünün mühim unsurlarından olan şiir ve hat sanatına dair tespit edilen 254 hattat divân şâirine göre bazı değerlendirmeler yapıldı. Şüphesiz ki, hattat şâirlerin sayısı bu kadarla sınırlı değildir. Anadolu'da yaşayıp hayatını hat meşk ederek kaza-nan, İstanbul'a gelemediği için şöhet sahibi olamayan ve dolayısı ile Tuhfe-i Hattatın, şuarâ tezkireleri vs. kaynaklara giremeyen mahallî hat-tat ve şâir diyebileceğimiz daha pek çok sanatkâr vardır.

Hattat divân şâirlerinin biyografileri ve şiirlerinden örnekler vererek günümüz insanına geleneğin ürünlerinden damlalar sunmaya çalıştık. Ümidimiz o dur ki, sanatkârlarımız, kültürümüzün asıl kaynaklarına yönelerek sanat değerlerimizi yakından tanısin. Zira kendi kaynağından beslenen sanatın temelleri daha sağlam ve sanatkârının da eserleri daha özgün olacaktır.

İslamiyetin kabulünden sonra gelişen edebiyat, kültür ve sanat hayatımızda birbiriyle iç içe olan ve unutulmaya yüz tutmuş daha birçok sanat dalı ve sanatkâr araştırılmayı beklemektedir. Araştırma boyunca bana rehber olan merhum hocam Prof. Dr. Abdulkirim ABDULKADİROĞLU'na ve çalışmayı devam ettirmede beni yüreklendiren müşfik hocam Prof. Dr. Metin ERGUN ve Prof. Dr. Ahmet MERMER'e teşekkür ederim.

Prof. Dr. Halit KARATAY

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iv
Kısaltmalar Cetveli.....	x
Bibliyografya Kısaltmaları.....	xi
Giriş	1

1. BÖLÜM HAT SANATI

Hat Sanatı Hakkında Genel Bilgi.....	5
Hat Sanatının Kaynağı	6
Türk Hat Sanatı.....	8
Hüsn-i Hat Çeşitleri	9
Kûfî	13
Sülûs	13
Nesih	13
Muhakkak.....	13
Reyhânî	14
Tevkî'	14
Rika.....	14
Ta'lik	14
Celi.....	15
Müsennâ	15
Divânî.....	15
Siyakat	15
Hat Malzemesi	17
Kalem	17
Kâğıt	18
Mürekkep.....	19
Divân Şiirinde Hat ve Hat Unsurları Arasındaki Münasebetler	20

2. BÖLÜM HATTAT DİVÂN ŞÂİRLERİ

Hattat Divân Şâirleri Tablosu.....	33
Yüzyıllara Göre Hattat Divân Şâirleri	42
Memleketlerine Göre Hattat Divân Şâirleri.....	47
Mesleklerine Göre Hattat Divân Şâirleri	48
Hattat Şâirlerin Tasavvuf Tarikat İlişkileri	52

3. BÖLÜM

HATTAT DİVÂN ŞÂİRLERİNİN BİYOGRAFİLERİ

Hattat Divân Şâirlerinin Biyografileri.....	54	BEYÂNÎ.....	112
ABDÎ	54	CAFER ÇELEBÎ	113
ABDÎ	57	CÂMÎ	115
ABDULLAH	58	CEFÂYÎ	116
ABDULGAFFÂR	59	CENÂNÎ	117
ADLÎ	60	CEVRÎ	118
ÂFİTÂBÎ	64	DÂÎ	121
ÂGÂH	65	DÜRRÎ	122
AHDÎ	66	EMNÎ	125
AHMED	67	ENÎS	127
AHMED	70	ENVERÎ	129
ALÎ	71	ES'AD	130
ÂLÎ	72	ES'AD	132
ÂLÎ	74	FÂİZ	133
ALÎMÎ	75	FÂİZ	134
ÂNÎ	76	FÂİZ	135
ÂRİF	78	FÂİZ	137
ÂRİF	80	FASÎH	139
ÂRİF	81	FEHMÎ	141
ÂRİFÎ	83	FEVRÎ	143
ÂRİFÎ	84	FEYZÎ	145
ÂRİFÎ	86	FEYZÎ	147
ÂSİM	87	FEYZÎ	149
ÂSİM	89	FÜTÜHÎ	151
AŞKÎ	92	GEDÂYÎ	152
ÂTİF	93	GUBÂRÎ	153
ÂTİF	94	GUBÂRÎ	156
AVNÎ	96	HÂFİZ	157
ÂZERÎ	97	HÂFİZ	159
ÂZİM	99	HÂKİM	160
AZİZÎ	100	HAKKÎ	164
AZMÎ	101	HALÎMÎ	166
BAHÂYÎ	102	HAMDÎ	168
BÂHİR	105	HÂMİD	169
BAHRÎ	106	HÂMİD	171
BAHTÎ	108	HANÎF	172
BÂKÎ	109	HARÎMÎ	174
BEYÂNÎ	110	HASÎB	176

HASÎB	178	MURÂDÎ	244
HÂŞİM	179	MUSTAFA	246
HÂTEM.....	181	MUSTAFA	247
HÂTEMÎ	183	MÜDÂMÎ	248
HATTÎ	185	MÜFÎD	249
HATTÎ	187	MÛNÎF	250
HÂZİM	189	MÛNÎR	252
HIFZÎ	191	MÛSELLEM	253
HİLMÎ	192	NÂCÎ	254
HÜSEYİN CÂN	194	NÂDÎ	256
ITRÎ	195	NÂDİRÎ	257
ITRÎ	197	NAHÎFÎ.....	259
İBRAHÎM	198	NÂİB	261
İFFET	199	NÂİL.....	262
İFFETÎ	200	NAKŞÎ	263
İLHÂMÎ	202	NÂMÎ	264
İSMET	205	NAÎMÎ	266
İZZET BEY	206	NA'TÎ.....	267
İZZET	209	NÂYÎ.....	269
İZZÎ	211	NÂZİM	272
İZZÎ	212	NAZÎF	274
KÂŞİF	214	NECÎB.....	275
KÂŞİF	216	NECÎB.....	278
KÂTİBÎ	218	NERGİSÎ.....	280
KÂTİBÎ	219	NESİB.....	282
KÂTİBÎ	221	NEVRES	284
KÂZİM	223	NİĞİNÎ	286
KERÎMÎ.....	225	NİMETÎ	287
LA'LÎ	226	NİSÂRÎ	288
LÂYİH	227	NİŞÂNÎ.....	290
LİSÂNÎ	228	NÛRÎ.....	292
MERÂMÎ	229	ÖMER VAHİD EFENDÎ	293
MESÎHÎ	230	AMRÎ	295
MESTÎ	232	PÎRÎ	297
MEVCÎ	233	RÂCÎ	298
MEZÂKÎ	234	RÂGİB.....	299
MEYLÎ	236	RÂGİB.....	301
MİREK	237	RAHÎMÎ.....	303
MİSLÎ	239	RAHÎMÎ.....	304
MUHİBBÎ	240	RAHMÎ	306
MUHTEŞEM	241	RÂKİM.....	308
MURÂDÎ	242	RÂSİM	310

RÂŞİD	315	SİNÂN.....	375
RÂŞİH	317	SİYÂHÎ	376
RÂTİB	318	SÜKKERÎ	377
RÂYÎ	320	ŞÂHÎ	378
RECEB	321	ŞÂKİR	379
REFÎ	322	ŞÂNÎ	381
RESMÎ	324	ŞEFİK	383
REŞÎD	325	ŞEHDÎ	384
REŞÎD	327	ŞEREF	386
REVÂNÎ	328	ŞERÎF	387
RİFKÎ	332	ŞEYHÎ	388
RİZÂYÎ	333	ŞÜHÜDÎ	389
RÜHÎ	335	ŞÜHÜDÎ	390
RÜŞDÎ	336	ŞÜKRÎ	391
SABRÎ	338	TABÎ	392
SADEDDİN	339	TÂBÎ	394
SA'DÎ	341	TABÎ'Î	395
SA'DÎ	343	TÂCÎ	396
SADULLAH	344	TEVFİK	397
SÂDIK	345	TEVFİK	399
SÂDIK	346	TİFLÎ	401
SÂDIK	347	TİRSÎ	403
SAFÂYÎ	348	TUĞRÂYÎ	405
SÂHİB	349	TÜRÂBÎ	406
SÂÎ	351	ULÔMÎ	407
SAİD	352	ULVÎ	408
SAİD	353	ÜVEYSÎ	409
SÂKİB	354	VAHDÎ	410
SÂLİH	355	VAHÎD	412
SÂLİM	357	VÂKİF	414
SÂLİM	359	VÂKİF	416
SÂMÎ	361	VAK'Î	418
SA'YÎ	363	VAK'Î	419
SELÎKÎ	365	VASFÎ	421
SELÎM	366	VÂSİF	422
SELMÂN	368	VÂSİF	424
SERMED	369	VÂSİF	425
SERVET	370	VÂSİK	426
SEYYÎD	371	VÂSİK	428
SEYYÎD İBRAHİM	372	VÂSİK	429
SİRRÎ	373	VASSÂF	430
SİRRÎ	374	VEFÂ	432

VEFKÎ	433
VEHBÎ	435
VESÎM	437
YAHYA.....	438
YAZICIZÂDE	440
ZAÎFÎ	442
ZÂRÎ.....	443
ZARÎF	444
ZEKERÎYÂ	445
ZUHÛRÎ.....	446
ZUHÛRÎ.....	447
Terimler Sözlüğü.....	449
Kaynakça.....	452
Dizin	456
Summary.....	467

KISALTMALAR CETVELİ

AKM	: Atatürk Kültür Merkezi
Akt.	: Aktaran
Ank.	: Ankara
AÜ	: Ankara Üniversitesi
Başk.	: Başkaları
bk.	: Bakınız
Böl.	: Bölümü
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
d.	: Doğumu
DTCF	: Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi
Ed.Fak.	: Edebiyat Fakültesi
Ef.	: Efendi
EHT	: Eski Harfli Eserler
Ens.	: Enstitüsü
Fak.	: Fakültesi
FÜ	: Fırat Üniversitesi
G./b.	: Gazel/beyit
GÜ.	: Gazi Üniversitesi
Haz.	: Hazırlayan
İst.	: İstanbul
İÜ	: İstanbul Üniversitesi
İÜK	: İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi
K./b.	: Kaside/beyit
Ktp.	: Kütüphanesi
Mat.	: Matbaası
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MK	: Milli Kütüphane
MÜ	: Marmara Üniversitesi
Neş.	: Neşreden
nr.	: Numara
öl.	: Ölümü
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
sıra nr.	: Sıra Numarası
SÜ	: Selçuk Üniversitesi
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TY	: Türkçe Yazmalar
UÜ	: Uludağ Üniversitesi
Ü/Üniv.	: Üniversite
vr.	: Varak
Yay.	: Yayınları
YLT	: Yüksek Lisans Tezi
yy.	: Yüzyıl

BİBLİYOGRAFYA KISALTMALARI

- Ahdî:** Ahdî, **Gülşen-i Şuarâ**, Millet Ktp., Ali Emîrî Böl., Nu.774.
- Âkîf:** Enderunî Âkîf, **Âkîf Tezkiresi (Mir'ât-ı Şi'r)**, Millet Ktp., Ali Emîrî Böl., Nu.773.
- Ârif Hikmet:** Şeyhülislâm Ârif Hikmet Efendi, **Ârif Hikmet Tezkiresi**, Yz. Millet Ktb. Ali Emîrî, Nu.789.
- Âsım:** Seyrekzâde Kazasker Mehmed Âsım Efendi, **Âsım Tezkiresi**, Üniversite Ktp., Nu.2401.
- ASMDŞ:** Avni Erdemir, **Anadolu Sahası Mûsikîşinâs Divân Şâirleri**, Türk Sanatı ve Eğitimi Vakfı Yayınları, Anıl Matbaa ve Ciltevi, Ankara, 1999.
- Âşık Çelebi:** Meşâ'irü's-Şu'ara, **İnceleme Tenkitli Metin** (C.I-II), Haz. Filiz Kılıç, Gazi Üniv., SBE., (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1994.
- Atâ Tarihi:** Tayyazâde Ahmed Ataullah, **Atâ Tarihi (C.I-V)**, İstanbul, 1293.
- Beliğ:** İsmail Belig, **Nuhbetü'l-Âsâr li Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'âr**, Haz. Abdülkerim Abdulkadiroğlu, AKM Yayını, 2.Basım, Ankara, 1999.
- Beyânî:** Cârullahzâde Beyânî Mustafa Efendi, **Beyânî Tezkiresi**, Haz.Aysun Sungurhan, Gazi Üniv., SBE., Yayınlanmamış YLT., Ankara, 1994.
- Devhatü'l-Küttâb:** Suyolcuzâde Mehmed Necib, **Devhatü'l-Küttâb**: Haz. Kilisli Muallim Rifat, İstanbul, 1942.
- Devhatü'l-Meşâyih:** Müstakimzâde Süleyman Sadeddin, **Devhatü'l-Meşâyih**, Haz.Ahmed Rifat, İstanbul, Tarihsiz.
- Divânlar Katalogu:** Haluk İpekten-Mustafa İsen, **Basılı Divânlar Katalogu**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.
- Enisü'l-Müsamirîn:** Abdurrahman Hibri Efendi, **Enisü'l-Müsamirîn**, Millet Ktp., Rüşdü Efendi Böl., Nu.616.
- Esad:** Sahaflar Şeyhizâde Es'ad Efendi, **Es'ad Efendi Tezkiresi**, İstanbul, Tarihsiz.
- Esâmî-i Şuarâ-yı Âmid:** Ali Emîrî Efendi, **Esâmî-i Şuarâ-yı Âmid**, Haz.Galip Güner-Nuhan Güner, Anıl Matbaa ve Ciltevi, Ankara, 2003.
- Eslâf:** Faik Reşad, **Eslâf (C.I-II)**, Âlem Matbaası, İstanbul, 1311-1312.
- Esrar Dede:** Esrar Dede, **Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye**, Haz. İlhan Genç, AKM Yayını, Ankara, 2000.
- Fatîn:** Fatîn, **Hatimetü'l-Eş'âr**, Haz.Ömer Çiftçi, İnönü Üniv., SBE., Yayınlanmamış YLT., Malatya, 1996.
- Fezleke:** Kâtib Çelebi, **Fezleke-i Kâtib**, İstanbul, 1286-1297.
- Güdeste:** İsmail Belig, **Güdeste-i Riyâz-ı İrfân ve Vefeyât-ı Dânişverân-ı Nâdiredân**, Haz.Abdulkerim Abdulkadiroğlu, 1.Baskı (Tıpkıbasım), Anıl Matbaa ve Ciltevi, Ankara, 1998.
- Hadîkatü'l-Cevâmî:** Hüseyin Ayvansarâyî, **Hadîkatü'l-Cevâmî**, (C.I-II), İstanbul, 1281.
- Sefinetü'r-Rüesâ:** Ahmed Resmi Efendi, **Sefinetü'r-Rüesâ**, Takvimhâne-i Amire Matbaası, İstanbul, 1269.
- Hasan Çelebi:** Hasan Çelebi, **Tezkiretü's-Şuarâ**, Haz. İbrahim Kutluk, Kütür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989.
- Habib:** İranlı Habib Efendi, **Hat ve Hattatân**, İstanbul, 1306.
- Hülâsatü'l-Eser:** Mehmed Muhibbî, **Hülâsatü'l-Eser (C.I-IV)**, Mısır, 1284.

İsimler Sözlüğü: Haluk İpekten vd., **Tezkirelere Göre Divân Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, Ankara, 1988.

KZ: Kâtip Çelebi, **Keşf-El-Zunun (C.I-II)**, Haz. Ord.Prof.Dr. Şerefettin Yaltkaya ile Lektör Kilisli Rifat Bilge, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971.

KZZ: Bağdatlı İsmail Paşa, **Keşf-El-Zunun Zeyli (C.I-II)**, Haz. Ord.Prof.Dr. Şerefettin Yaltkaya-Muallim Kisili Rifat Bilge, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971-1972.

Kâfile-i Şuarâ: Mehmed Tevfik (Çaylak), **Kâfile-i Şuarâ**, Zartaryan Matbaası, İstanbul, 1290.

Kâfzâde: Kâfzâde Faizî, **Zübdetü'l-Eşâr**, Haz.Bekir Kayabaşı, İnönü Üniv. SBE., Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya, 1997.

Kamusu'l-Alâm: Şemseddin Sâmî, **Kamusu'l-Alâm (C.I-IV)**, Mihrân Matbaası, İstanbul, 1306.

Kühnü'l-Ahbâr: Gelibolulu Âli, **Kühnü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım**, Haz.Mustafa İsen, AKM Yayınları: Ankara, 1994.

Latîfî: Latîfî, **Tezkiretü's-Şuarâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ**, Haz.Rıdvan Canım, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2000.

Lügat-ı Tarihiyye ve Coğrafya: Ahmed Rifat Efendi, **Lügat-ı Tarihiyye ve Coğrafya (C.I-VII)**, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul, 1300. (Milli Kütüphane Nu: 1947 A-1287).

Mecelle: Müstakimzâde Süleyman Sadeddin Efendi, **Mecelletü'n-Nisâb**, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi Böl., Nu.628.

Mecma-ı Şuarâ: Âsım Beyzâde Mehmed Siraceddin, **Mecma-ı Şuarâ ve Tezkire-i Üdebâ**, İstanbul, 1325.

Meşâhirü'l-İslâm: Hamîd Vehbî, **Meşâhirü'l-İslâm**, Mihrân Matbaası, İstanbul, 1301.

Mucîb: **Tezkire-i Mucîb**, Haz.Kudret Altun, AKM Yayını, Ankara, 1997.

Osmanlı Müellifleri: Bursalı Mehmed Tâhir, **Osmanlı Müellifleri (C.I-III)**, İstanbul, 1333-1342.

Osmanlı Meşâhir-i Üdebası: Muallim Naci Efendi, **Osmanlı Meşâhir-i Üdebası**, Haz. İsmail Hakkı (Eldem), Nişan Berber-yan Matbaası, İstanbul 1311.

Osmanlı Şâirleri: Muallim Naci, **Osmanlı Şâirleri**, Haz.Cemal Kurnaz, Ankara, 1986.

Osmanlı Tarih ve Müverrihleri: Cemâleddin Mehmed Efendi, **Osmanlı Tarih ve Müverrihleri**, İstanbul, Matbu, Tarihsiz.

Râmiz: **Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâsı**, Haz. Sadık Erdem, AKM Yayınları, Ankara, 1994.

Rızâ: Seyyid Mehmed Rıza, **Tezkire-i Şua'râ (Rıza Tezkiresi)**, İstanbul, 1316.

Riyâzî: Riyâzî Mehmed Efendi, **Riyâzî Tezkiresi**, Üniversite Ktp., Nu.761.

Safâyî: Safâyî Mustafa Efendi, **Tezkire-i Safâyî (Nuhbetü'l-Asâr min Fevâ'idü'l-Eş'ar)**, Süleymaniye Ktp., Es'ad Ef. Böl., Nu. 2549.

Sâlim: Mirzazâde Sâlim, **Sâlim Tezkiresi**, İstanbul, 1315.

Sâlim2: Adnan İnce, **Sâlim Tezkiresi (C.I-II)**, XXXXII+825s., Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış), Ankara Üniv., DTCF, Ankara 1977 (bk. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara: 2005).

Sefine-i Nefise: **Sefine-i Nefise-i Mevlevîyân (C.I-.II)**, Milli Kütüp-hane, EHT., Nu: 1961 B 3.

Sehî: Sehî Bey, **Heşt Behişt**, Haz. Mustafa İsen, Akçağ Yayınları, I. Baskı, Ankara, 1998.

Semâ'hâne-i Edeb: **Semâ'hâne-i Edeb**, İstanbul, 1309. (Milli Kütüphane Nu:1960 A-501).

Sicill-i Osmanî: **Sicill-i Osmanî (C.I-VI)**, Haz: Nuri Akbayır, Çev: Seyit Ali Kahraman, Kültür Bakanlığı-Tarih Vakfı Yurt Yayınları No: 30, İstanbul, 1996.

Silahtarzâde: Silahtarzâde Mehmed Emin, **Silahtarzâde Tezkiresi**, Yz. Millet Ktb. Ali Emîrî Böl., Nu.975.

Sultan Şâirler: Mustafa İsen-A.Fuat Bilkan, **Sultan Şâirler**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.

Şakâyık-ı Mecdî: Mecdî Efendi, **Şakâyık-ı Nu'mâniye Tercemesi**, (**Şakâyık-ı Mecdî**) İstanbul, 1269.

Şefkât: Şefkât-ı Bağdadî, **Tezkire-i Şuarâ**, İÜK, TY, nr.3916.

Şakâyık-ı Şeyhî: Simkeşzâde Şeyh Mehmed, **Şakâyık-ı Nu'mâniye Zeyli (C.I-III)**, Üniversite Ktp. Nu: 81, 731,732.

TDEA: Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, **Hat Maddesi**, Dergah Yayınevi, İstanbul, Tarihsiz.

Tuhfe-i Hattatın: Müstakimzâde Süleyman Sadeddin, **Tuhfe-i Hattatın**, Haz. İbnülemin Mahmûd Kemâl Bey, Devlet Matbaası, İstanbul, 1928.

Tuhfe-i Nâilî: Mehmed Nâil Tuman, **Tuhfe-i Nâilî, Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri (C.I-II)**, Haz.Cemâl Kurnaz-Mustafa Tatçı, Bizim Büro Yayınları, Ankara, 2001.

Vefeyât-ı Ayvânsarâyî: **Vefeyât-ı Ayvânsarâyî**, Haz. Günay Kut, Journal of Turkish Studies (Türklük Bilgisi Araştırmaları) Ağâh Sırrı Levend Hâtıra Sayısı III, Harvard University, 2000, C.24/III., s.151-277.

Yümnî: Yümnî Mehmed Salih, **Tezkiretü's-Şu'arâ**, Millet Ktp., Ali Emîrî Böl., Nu.780.

GİRİŞ

*“Üç hokka devâtında dedi yâr ne vardır
Dedim ânâ ey Hüsrev ü Şîrîn şeker-leb
Zülf-i siyehin lal-i lebin çeşm-i kebûdın
Evsâfını tahrir için üç türlü mürekkeb”*

Hüseyin Can

Sanat, insanlara yaratanın doğuştan bahsettiği kabiliyetlerden biridir. Türkler, Orta Asya'ya ait ve orada teşekkül eden kendilerine has sanat kabiliyetleri ve sanat ananeleri ile beraber sekizinci yüzyılda İslam medeniyeti ile karşı karşıya geldiler. Bu karşılaşmadan sonra İslamiyetin etkisinde kalarak yeni dini kabul etmeye başladılar. Müslümanlık ilk önce, Maverâünnehir yöresinde yerleşmiş, Hakaniye Lehçesini kullanan Türkler arasında benimsenmiştir. Sekizinci yüzyılın sonlarında Fergana, Kaşgar ve Aksu yörelerinde devlet kurarak zaman zaman Araplar ve Samanoğulları ile savaşan Karahanlılar, X. yüzyılın ilk yarısında hükümdarları Satuk Buğra Han'ın İslamiyeti kabul etmesi üzerine, tarihte Müslümanlığı ilk benimseyen Türk devleti olmuşlardır. Böylece sekizinci yüzyıldan itibaren Müslüman olmaya başlayan Türklerin yaşadığı Maverâünnehir, Horasan ve Kaşgar yöresi XII. yüzyıla kadar, aşağı yukarı dört yüzyıl süren bir dönem içerisinde İslamlaşmıştır.

Her sosyal olayda olduğu gibi kültürler arasında etkilenme ve etkileme, farklı toplumların karşılaşması sonucunda gelişen çatışmaya veya karşılıklı uyuma dayalı sosyal ilişkilerin tabii bir sonucudur. Kültürler arası etkileşimler sonucunda, her toplumun dili, edebiyatı, gelenekleri ve töresi gibi kendine has özelliklerinde gelişim, dönüşüm ve değişimler yaşanır. Diğer dinlerde olduğu gibi İslam dininde de birtakım öğretiler ve ritüeller vardır. Bunların kaynağı ise Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamberin sünnetlerini anlatan kitaplardır. Bu kaynaklara ulaşmak, yeni dininin emir ve yasakları olan nas, öğreti ve ritüelleri öğrenip gereği gibi kulluk görevini yerine getirme ise Arapça veya en azından ibadet etmek için Kur'an okumayı bilmeyi gerektiriyordu.

İslamiyetin etkisiyle yaşanan bütün bu sosyal olayların neticelerinden biri, Türklerin diğer Müslüman milletler gibi, Arap alfabesini kullanmaya başlamalarıdır. Bu olay Türk kültür tarihinde önemli bir yere sahiptir. İslamiyetin kabulünden sonra kültürün her safhasında olduğu gibi özellikle dil, edebiyat ve sanat alanında